

KAZALIŠTE ZA SLOBODU

DAVOR MOJAŠ

Dalibor Foretić: *Hrid za slobodu* - Dubrovačke ljetne kronike 1971.-1996., Matica hrvatska Dubrovnik, biblioteka "Prošlost i sadašnjost" (urednik Miljenko Foretić)

"S Dubrovačkim ljetnim igrama grad je zabljesnula sjena onoga Držićeva grada koji su Njarnjasi gradili, Njarnjasi mu i ime dali i u kojem je 'svaka libertà'. Slijedeći misao Ubersfeldove, kazališta su mi se u društvenom kontekstu uvijek činila zatvorenim ustanovama, napravljenima od neprozirnog stakla: u njima se izvana nije moglo ništa sagledati, iz njih se kristalnom jasnoćom moglo vidjeti ne samo jedno društvo, nego i cijeli svijet. U Dubrovniku toga čarobnog staklenog zida nije bilo. Život se neposredno miješao s igrom, predstave su se stvarale iz života i neposredno interferirale s njime." - zapisuje Dalibor Foretić uvodno, u svojoj dubrovačkoj ljetnoj i ne samo kazališnoj kronici, raščlanjujući tako svoj autorski alibi i sastavnice svojih estetskih poriva, nakana i smisla vlastitoga sudjelovanja u neponovljivim podatnostima raspoložene Talije, tamo gdje je oduvijek bila prizivana. Bila željena ili izmišljena. Sanjana. I, usprkos svemu, nedosanjana. Knjiga *Hrid za slobodu* s podnaslovom "Dubrovačke ljetne kronike 1971.-1996.", nadasve je vrijedan, potreban i dugo očekivani nakladnički prinos koji zbraja relevantna kazališna promišljanja i prosudbe jednog od najistaknutijih hrvatskih kazališnih kritičara i teatrologa. Redovito prateći sva kazališna i druga događanja, Dalibor Foretić je uredno bilježio svoje kritičarske prosudbe i objavljivao ih, uvijek jednako zamišljen nad teatarskom praksom i svekolikim kulturnim i drugim posebnostima Dubrovnika, njegova festivala i vremena što se zrcalilo iz viđena i doživljenog na njegovima otvorenim pozornicama u dosluhu s duhovnim ozračjem Grada. Četvrt stoljeća novinarske i kritičarske nazočnosti na Dubrovačkom ljetnom festivalu "prepoznaje se" u

objavljenim kritikama, osvrtima, prikazima, komentari- ma i drugim zapisima onako kako ih je zapisao u vrijeme kada su prvi put objavljivani. Uvodni tekstovi svakome poglavlju, odnosno svakoj od dvadesetpet sezona festivalskih, pisani su iz današnje vizure. Tako je sačuvana kroničarska autentičnost iskaza koji danas progovara i snagom dokumenta, dnevnika, uspomenera ali i promišljenim i dosljednim kazališnim svjetonazorom autora koji svojim relevantnim kritičarskim prosudbama, može se reći, vrednuje ono po čemu je Dubrovački ljetni festival poseban i svoj. Uvodno, u "Pokušaju tipologije festivalskih dramskih zbivanja od 1971. do 1996.", autor ispisuje, moglo bi se reći, sažetak potvrđene festivalske kazališne prakse, osobito afirmirajući ambijentalnost predstava i pojedine, s tim u vezi, repertoarne uzlete, produbljujući svoju analizu i sintezu i nekima davnim predfestivalskim a za sâm Festival bitnim događanjima kao što je Strozzijev pokus Gundulićeve *Dubravke* pred Kneževim dvorom 1933. godine u sklopu tadašnjega dubrovačkog Kongresa P.E.N.-a koji je dokazao provedivost igranja predstava na otvorenom ali i nekih drugih, dotada, kazališnom iskustvu neznanih, dodatno nadahnjujućih povoda. Dubrovačke scenske prostore nemoguće je tipizirati - tvrdi Foretić, moguće je, međutim, tipizirati razmišljanja o njima i načine njihove uporabe. Potanko i točno, pedantno utemeljeno, autor raščlanjuje svaku od svojih tvrdnjâ, ispisujući tako sažeto iskustvo ambijentalnog teatra festivala i nudeći i danas poticajno podsjećanje na bitne sastavnice suvremena hrvatskoga glumišta. *Iz te perspektive počeo sam promišljati odnos scene na otvorenom kao otvorene scene, smatrati ga bitnim kriterijem*

prosudiivanja predstave. U redateljskim vizijama, glumačkoj čaroliji i znoju tkali su se snovi dubrovačkih ljetnih noći, katkada više, katkada manje uspjelo. Baš zato što je to bio Dubrovnik, upravo stoga što su to bile Igre, kritička je potencija uvijek bila jača nego u redovitoj kazališnoj sezoni, stavovi strastveniji, ali i ocjene preciznije i bolje argumentirane. Kao da se misao, ideja, polemika kremenila o drevne zidine - piše Foretić. Svoja prva ljetna dubrovačka kazališna hodočašća, godinama poslije, on opisuje s neskrivenim emocionalnim silnicama ne oduzimajući im draž otkrivanja, prepoznajući vlastite alibije, dvojbe ali i konkretizaciju rasutih snovitih primisli koje se kristaliziraju u jasan, definiran stav koji poslije slijedi, razvijajući mu podkontekste i slojeve preciznošću dijagnostičara i snoviđenjima vizionara. Sažet je to i promišljen sukus teatra festivala, uvijek iznova s apostrofiranom njegovom izdvojenom vrijednošću ambijentalnih teatarskih događanja i s dosluhom svježih suvremenih kazališnih vjetrova što su prepoznavana u predstavama po kojima se bilježila povijest hrvatskoga teatra. Sustavno kroničarski prateći dubrovački ljetni kazališni kalendar, ne zaboravljajući mu osvijetliti svaki segment, kojega, na početku svakoga poglavlja, dodatno pojašnjava i komentira, autor sažimlje ljetno i kazališnu ponudu, dovodeći je u širi društveni i politički kontekst. Iznova tako prikupljajući otrgnute listove vremenopisa u kroniku koja se nudi ponovno proživljenim i osvježenim uspomenu. "Kada sam prvi put, godine 1971., došao na Dubrovačke ljetne igre, zamolili su me u press-centru da nešto zapišem u 'spomenar' festivala. Napisao sam: 'Nadam se da su Dubrovačke ljetne igre ona hrid na kojoj je Dubrovnik dobro sakrio svoju slobodu.' Bila je to parafraza one čuvene Vojnovičeve rečenice iz 'Allons enfants!...', koja me oduvijek očaravala delikatnošću svoje formulacije. Sakriti... slobodu? Koje li proturječnosti! Temeljni je smisao slobode u tome da se posvuda, svima i svakome obznanjuje, a Vojnovičev Orsat snatri o nekoj hridi na koju će preseliti Grad i na njoj sakriti njegovu slobodu, onu koja se ne prodaje ni za svo zlato svijeta." - piše Foretić. Kazalište kao priziv slobode, ili njen oživotvoreni smisao. Sloboda sama. "Osvajanje slobode" je i sama bit kazališta. "Libertas!" - i ne samo barjak. A, u isto vrijeme, Njarnjasi su mu ime

dali. Grad. Slobodi: Kazalište. Vrijeme Njarnjasa trajno je. I uvijek dovoljno znakovito, višeznačno u svojoj slojevitosti i nadahnjujuće pod rastvorenom zvjezdanom haljinom neba iznad Grada i lunom skrivenom negdje. Među čempresima, hridima, zvonicima, u kantunima poljana, u lovorikama parkova, tajnama ljetnikovaca ili među krovovima kuća koje nisu kulise. I gdje se živi. Baš kao što se pred njim teatralizira. Ono što se sluti i kada netko plače ili se smije. U prologu. Ili epilogu. Dok Grad samo prividno spava! A zavjese njegove, isprane i čiste, lepršaju na maestralu. Ostajući vječitom zamkom i svenazočnim tragom Njarnjasa. Kazališno osvajanje gradskih prostora i onih u okolici Dubrovnika, proces je što traje s kronologijom koja nije zaključena; sudionicima, akterima i svjedocima od kojih mnogi još sudjeluju; pratiteljima kojih uvijek ima i evidentičarima po službenoj dužnosti. Pustolovina igre s vremenom je dobila na ozbiljnosti. Predstave su pripremali odabrani, ozbiljni ljudi. Ali, dovoljno pravodobno i neki drugi, oni koji su u teatru nalazili smisao života. I bili u isto vrijeme i sanjari. Izazivači čudesa. Uvijek iznova suprotstavljajući se. Tražeći posadu raspoloženu za plov. Itinerar koji kao krajnji cilj "vidi hrid". Za pristajanje, uz povoljne vjetrove, treba i vještina i znanje i iskustvo. Iskustvo koje autor nudi tim je dragocijenije. Ono je "Protiv zavodenja". Ono je za teatar! Za slobodu! Foretić u "Epilogu" pojašnjava takvu moguću tezu, potkrjepljujući je "alibijem" svojih emotivnih i nekih drugih životnih povezanosti s Dubrovnikom i Igrama (Festivalom odnedavna - op.a.), svoje kazališno kritičarske početke i sazrijevanje teatrologa koji misli kazalište. Jamačno ne bez razloga naslovljujući ga Brechtovim refrenom "Ne dajte da vas zavedu!" "Vrijeme Aretejsko", "Dubrovnik pjeva Krležu", "Stari Grci i traperice", "Pod žigom elitizma", "Izgubljeni kompas", "Mladi dolaze", "Štednja moj Horacije", "Ljetno (našeg) nezadovoljstva", "Što se ima to se dava", "Sviječica u prozoru", "Ubijena pastorala", "Čudesan proplamsaj", "Granatama na Festival", "Nulta točka Festivala"... - neki su od naslova poglavlja knjige-kronike koji i sami svojom doslovnošću i višeznačnošću u isto vrijeme, na neki način, osvjetljavaju i upozoravaju na po svemu podatan i inspirativan festivalski noviji povijesni raster. Kazalište kojemu je uvijek i povod i

smisao. Prebogata podacima, kronologijama, faktima, pojašnjenjima i upotpunjena fotografijama i nužnim kazalom imenâ, predstavâ i kazalištâ - knjiga dubrovačkih ljetnih kronika od 1971. do 1996. godine zapljuskuje nas obvezujućim obiljem i obogaćuje naša prisjećanja ali i, u isto vrijeme, služi kao moguća kronologija glosarijskih prizvuka te kao kazališno-udžbeničko stručno štivo kojeg je nužno pročitati, znati i, ako ništa drugo, pažljivo prelistati prije svakoljetnoga budućeg ponovnoga povratka u Dubrovnik. Gdje je "biti teatar" zapravo i smisao vremena. Koji se začinje onim "Neka uđu!" I odabranim Njarnjasom koji će preuzeti "ključke od gradskih mira i forteca". Bez obzira na moguću svršetak. I trajanje aplauza. Prije i poslije. I naslovâ koji će nas zapljusnuti nakon svake premijere. U očekivanju nove.

S obzirom na formu kronike, kojom je Foretić pokušao "uobličiti" četvrt stoljeća svoje novinarske i kritičarske svekolike nazočnosti na Dubrovačkom ljetnom festivalu, tekstovi objavljeni u knjizi *Hrid za slobodu*, "pretrpjeli" su tek manja kraćenja, stilske i leksičke preinake. Radi se, dakle, o po svemu vrijednoj, dugoočekivanoj, željenoj i, rekli bismo, nužnoj knjizi koja afirmira hrvatsku kazališnu kritiku, inspirativnu i bogatu kazališnu povijest najstarije hrvatske ljetne kulturne manifestacije i dosljedno kazališno promišljanje sâmoga autora. Napokon, uz najavljenju monografiju posvećenu 50. festivalskoj obljetnici, *Hrid za slobodu* Dalibora Foretića jamačno je dragocjen prinos obvezujućih podsjećanja i promišljanja i, usudili bismo se reći, nedosanjanih snova. Knjiga koju se čita nostalgijom spomenara, strašću kazališnog zaljubljenika i poznavatelja i, napokon, razložnošću pedantna kroničara. Sudionika i aktera, u isto vrijeme. Sve ove godine. I one buduće u kojima će neki i ne samo Vojnovićev Orsat "iskat pustu hrid". Da skrije kazalište. "Oh! Sretnoga plova!..."